

שיחה עם אל"ם (מיל') ד"ר צבי הדר

מראיינים: סא"ל ארז חסון ורס"ן שרית שמר

תאריך: 01/02/2012

אנחנו נפגשים עם אל"ם (מיל') ד"ר צבי הדר, הפרקליט הצבאי הראשי השישי של צה"ל, בביתו. בתוך חדר עבודה עמוס בפסלים, ספרי אומנות ותקליטי מוסיקה, אנו מתיישבים לשיחה נעימה עם ד"ר הדר על חייו ועל דרכו האישית בפרקליטות הצבאית של שנות החמישים השישים והשבעים. אנחנו מתנתקים מהסוגיות הנוגעות של ימינו וחוזרים ליחידה קטנה, משפחתית, שהתמודדה עם אתגרים ייחודיים, כדי לברר מה השתנה ומה נותר כשהיה.

נעורים

צבי הדר נולד בשנת 1929 בתל אביב. הוא למד בגימנסיה "הרצליה", שבאותן שנים עוד שכנה במבנה ההיסטורי שלה בקצה רחוב הרצל, במקום שבו שוכן היום "מגדל שלום". למרות העובדה שהוריו עלו לארץ מאירופה, בבית דיברו עברית בלבד. כנער לא נמשך צבי לתחום המשפטים, אלא שאב סיפוק מלימודי הביולוגיה. הייתה זו התגלגלות מקרית של הנסיבות לאחר שחרורו מהצבא, בעקבות מלחמת העצמאות, שהביאה אותו לעסוק בתחום המשפטי ולהצטרף לפרקליטות הצבאית, עד אשר זכה לעמוד בראשה. הלימודים בתיכון היו בצל מלחמת העולם ומלחמת העצמאות הממשמשת ובאה, ללימודים העיוניים לא ניתן משקל בכורה, כמו שאר בני גילו הצטרף צבי הדר כבר בגיל 15 "להגנה" ובגיל 18 הצטרף למשטרת היישובים. על רקע העיסוק הרב של הפרקליטות הצבאית היום בעריקים ומשתמטי גיוס, ובכלל זה העיסוק המשפטי הגובר והמדוקדק בחוקיותם של צווי הגיוס – מעניין לציין שצבי הדר החל את שירותו על פי קריאה של המוסדות הלאומיים. "זה היה מובן מאליו" הוא נזכר, "קראו לנו להתגייס ובאנו".

מלחמת העצמאות

את המספר האישי שלו קיבל צבי הדר רק בזמן מלחמת העצמאות, עם היווסדו של צה"ל ואת הבדיקות הרפואיות ביצע המחנה הצבאי "בשרונה", בסיס הקריה ("מחנה רבין"), דהיום. במלחמה לחם במסגרת חטיבת "גבעתי", בזמן ההפוגה גם יצא לקורס קצינים. אנחנו מבקשים לשמוע מחוויות המלחמה שלו והוא מציג לנו את ספר הגדוד בו מופיע התיאור שכתב, "כיצד עזרתי פעמיים את הצבא המצרי". מן הספר ניבט אלינו צבי הדר, לימים אל"ם והפרקליט הצבאי הראשי, כמי"מ צעיר, לבוש חולצה לבנה בסגנון דאז ומישיר מבט חודר אל המצלמה. הוא מספר לנו כיצד נשלח פעמיים, כמפקד מחלקה בראשות מספר חיילים, לעזור את הצבא המצרי שהתקדם בציר החוף לכיוון תל-אביב. בפעם אחת נשלח בראשות קומץ חיילים להתמקם על גבעה שלטת ליד מחנה ג'וליס עם הוראה "לעצור את הצבא המצרי". סג"מ הדר וחייליו הגיעו לגבעה ולאחר לילה שקט לגמרי, התברר לו שצבא המצרי הבחין בתנועתו ונע הלאה בציר מקביל. בפעם אחרת הסתערה לכיוון הכוח שעליו פיקד, מחלקת מצרית שלמה ברובם מכודנים. לפתע נשבר הדורגל של המרגמה. הדר פקד על אחד החיילים להשעין את קני המרגמה על ברכו וכך ירה לעבר המצרים המסתערים. למחרת החלה ההפוגה הראשונה.

הוא זוכר לא מעט תאונות אימונים מהמלחמה וגם כיצד כמעט התהפך כאשר נהג ללא רישיון על קומנדקר שלל מצרי. גם התנסות משפטית מסוימת לא פסחה על דוקטור הדר במהלך המלחמה, כאשר עמד לדין משמעתי בעקבות סירוב פקודה להציב מרגמות בראש גבעה ("מי מעמיד מרגמות בראש גבעה"? הוא שואל גם היום) ואף ישב מספר ימים במחבוש בבסיס. הוא לא זוכר אם העלה טענות משפטיות במהלך המשפט. אנחנו שואלים אותו, האם לדעתו הניסיון הקרבי האישי שלו במלחמה כלוחם צעיר, השפיע עליו בעתיד כמשפטן וכפרקליט צבאי ראשי. הוא בהחלט משיב בחיוב. אדרבא, הוא מציין שכאשר התקבל לפרקליטות בראשיתה, רוב הקצינים בה היו קצינים בצבאות זרים – בהם הפרקליט הצבאי הראשי דאז ד"ר מאיר זוהר ז"ל, ששירת כקצין בצבא הפולני. העובדה כי היה "צבר" ולחם במלחמת העצמאות התקבלה בכבוד ע"י חבריו ליחידה.

לימודי המשפטים

לאחר המלחמה השתחרר צבי הדר מן השירות והחל בחייו האזרחיים. ללימודי המשפטים התגלגל במקרה, בעקבות חבר לשירות שהיה בנו של עורך-דין. במקור הוא רצה ללמוד מדעי-הטבע (תחום אליו נמשך מאז ומעולם), אבל הוצאות הלימוד הכריעו אותו מבחינה כלכלית ועל כן בחר בלימודי המשפטים. בין המרצים היו השופט אגרנט, פרופ' טדסקי ופרופ' פרוקצ'יה. הותיר בו חותם מיוחד פרופ' קלינגהופר,

שכן תחום המשפט המנהלי אז היה עניין חדש לגמרי, "אנשים לא הבינו אותו בכלל". לאחר לימודיו התמחה בבית המשפט העליון אצל כבוד השופט אגרנט, אולם לא הרגיש סיפוק מקצועי, "משום שאז השופטים כתבו הכול בעצמם, לא כמו היום".

תחילת השירות בפרקליטות הצבאית

בזמן הלימודים יצא לקורס מ"פים וקיבל דרגת סרן. כאשר חיפש עבודה בתחום המשפטי לאחר לימודיו, הרגיש שיש לו יתרון יחסי בתחום הצבאי וביקש להתקבל לפרקליטות הצבאית, ממש ערב מלחמת סיני. מפקדת הפרקליטות הצבאית שכנה אז ביפו, ליד המבנה של גלי-צה"ל, ברחוב יהודה-הימית (רק לאחר מלחמת ששת-הימים עברה המפקדה לקריה). אל"ם ד"ר מאיר זוהר ז"ל היה אז הפרקליט הצבאי הראשי.

תפקידו הראשון של ד"ר הדר בפרקליטות הצבאית היה של תובע צבאי בעזה, אליה הגיע לאחר כיבוש העיר במלחמת סיני. הוא זוכר עצמו מסתובב באופן חופשי בגיפ באמצע עזה והרגיש טבעי לנוע כך בעזה, לאחר ניסיונו הקרבי במלחמת השחרור.

באותה תקופה שימש גם כתובע בבית הדין המיוחד למניעת הסתננות, נושא שהעסיק אז רבות את הפרקליטות הצבאית. בבית הדין דנו במסתננים שחדרו למדינה מהגדה המערבית שהייתה אז בשליטת ירדן. חלק מהמסתננים היו מיוצגים ע"י עו"ד, והוא זוכר במיוחד את עו"ד חיים קאזיס ואת עו"ד אליהו נאווי (לימים ראש עיריית באר-שבע) שהופיעו רבות בתיקים אלו. בעבודתו כתובע בבית הדין למניעת הסתננות, נעזר בעבודת גמר בנושא, של סטודנט צעיר למשפטים, קצין ממשל בפיקוד צפון שהצטרף באותה עת לפרקליטות הצבאית, צבי ענבר ז"ל. את ענבר ז"ל פגש צבי הדר כמה חודשים קודם לכן בטיוול של הפרקליטות הצבאית וכל השאר כבר כתוב בספרי ההיסטוריה.. לימים יחליפו תא"ל צבי ענבר ז"ל בתפקיד הפרקליט הצבאי הראשי.

את העבודה המעשית בתחום חוק שיפוט הצבאי למד מעוזי עצמון, שהיה אז התובע של פיקוד המרכז. בהמשך, התמנה צבי הדר לסנגור בחיל-האוויר. הוא אהב מאוד את תפקידו כסנגור ועד היום הוא מדבר עליו בערגה. משיחתנו אנו למדים כי צבי הדר, לימים הפרקליט הצבאי הראשי ומי שעמד בראש המערכת המשפטית הצבאית, שאב הנאה לא מבוטלת כסנגור מהמתמודדות מול הממסד והעלאת טענות חדשניות. הוא מספר באכזבה כיצד טען שלא ניתן לייחס לעריק עבירות צבאיות שונות, כגון התרשלות או אי קיום הוראות בזמן שהיה עריק, משום שנעדר מהשירות – אולם טענתו נדחתה. לימים גם כתב מאמר תקדימי, על עונשו של הנעדר מהשירות, בו טען שלא מגיע לעריק כלל עונש אלא פיצויים. כאשר אנחנו שואלים בהשתאות מדוע פיצויים, הוא מסביר שביחס לרוב העריקים התברר כי היו בעלי סעיף נפשי, ואם כך אסור היה לגייסם מלכתחילה. גם טענה זו, לאכזבתו הרבה, לא התקבלה. נראה כי בתחום זה לא השתנה הרבה. כעבור מספר שנים, ולאחר שמילא גם את תפקיד רמ"ד הדרכה, התמנה צבי הדר לתפקיד הסנגור הצבאי הראשי (הסצ"ר), תפקיד בו התנצח באולם בית הדין לא אחת עם התובע הצבאי הראשי דאז, יעקב קדמי, לימים שופט בית המשפט העליון ומחבר רב-המכר הקרוי על שמו. בתפקידו כסצ"ר ייצג קצין בכיר שנחשד שמעל בכספים בזמן ששימש כנספח צבאי בחו"ל, אולם הוא מסרב לגלות לנו את שמו...

רוב התיקים בבתי הדין הצבאיים אז היו באשמת נפקדות ואובדן ציוד (אנו בולשים בדוחות השנתיים של אותה תקופה אחר תיקי סמים ולא מוצאים להם כל זכר). באותה תקופה לא היה נהוג להגיע להסדרי טיעון ורוב התיקים היו נשמעים עד גמר. התיקים היו שגרתיים, הצדדים היו מציגים את תקופת ההיעדרות, ולרוב לא הועלו טענות בעלות אופי משפטי ("איזה טענות כבר היו להם?") הוא שואל ולנו לא נותר אלא להיאנח) ומקיימים דיון בדבר הנסיבות האישיות, בתקווה לגזר דין מקל.

האווירה באותה תקופה הייתה שונה והוא זוכר אותה כנוקשה. הפרקליטות תחת פיקודו של ד"ר מאיר זוהר ז"ל, מי שבעצמו היה קצין בצבא הפולני, התנהלה כמו צבא אירופאי ופרקליטים רבים היו בוגרי צבאות זרים. הוא זוכר כי הייתה חובת הצדעה עם הכניסה למשרד הפרקליט הצבאי הראשי ושלא התקיימו הרבה דיונים פתוחים. ד"ר זוהר עצמו נקט ביחסו לפקודיו בסיסמא לפיה "Familiarity brings contempt" ("קירבה סופה עזות-מצח") ואיש לא נהג לפנות אליו בשמו הפרטי. הוא אף מגניב בחצי חיך סיפור שנפוץ אז על אחד משופטי בית הדין לערעורים (לא משפטן, ככל הנראה) שהיה נוהג לסור אל הרמטכ"ל לקבל הוראות, "כפי שנהוג בצבא הרוסי", הוא מוסיף בחיך. הצבא היה יותר סגור ופסקי הדין של בתי הדין הצבאיים כלל לא פורסמו, בשל איסור הצנזורה. לו עצמו, כצבר שגדל במסגרות הצבאיות בארץ, הדיסטנס הזה היה מוזר, אבל הוא התרגל לאווירה. באותה תקופה, על אף שכבר הועלה לדרגת רס"ן והתקדם לתפקיד ראש מדור ההדרכה, לא העסיק עצמו בשאלות קידום והאם יהיה פרקליט הצבאי הראשי ביום מן הימים. ובכל זאת, הוא משתף אותנו כי המחשבה חלפה בראשו, כאשר ליווה בקומנדקר צבאי את ארונו של ד"ר זוהר ז"ל, לאחר שזה נפטר ממחלה קשה בשנת 1961.

רמ"ד הדרכה

לאחר הדברים הללו מונה צבי הדר לתפקיד ראש מדור הדרכה בפרקליטות הצבאית. הוא הקדיש ממרצו לתפקיד, בו ראה חשיבות רבה. בתקופתו, יזם לראשונה את כתיבת הסקירות המשפטיות של פסקי הדין של בתי הדין הצבאיים. עד אז לא היו בנמצא סקירות מתומצתות של ההלכות שיצאו מאת בית הדין הצבאי לערעורים וד"ר הדר החל במסורת זו. המסורת של הכתיבה האקדמאית, טרם הייתה חזון נפרץ באותה תקופה ושנים רבות היה מאמרו של ד"ר זוהר – אודות מעמדם של בתי הדין הצבאיים כבתי משפט – שהתפרסם ב"פרקליט", משום התייחסות אקדמית בודדה לפעילותם של בתי הדין הצבאיים.

בתפקיד רמ"ד הדרכה, הטיל הדר על הקצינים מטלות כתיבה שונות בתחומים מגוונים. הוא עצמו כתב סקירה ארוכה בתחום הנפקדות והעריקה. הוא מספר לנו גם על מחלוקת מלומדים שניטשה בינו לבין מאיר שמגר, הפרקליט הצבאי הראשי דאז, בשאלה האם בתי משפט אזרחיים רשאים להעמיד לדין חייל בגין עבירות צבאיות מכוח החש"צ. גם היום הוא עוד מחזיק בדעתו המקורית, אותה כתב במאמר שהתפרסם ב"פרקליט" לפני 40 שנה, כי הדבר אפשרי. הפרקטיקה הנוהגת, עם זאת, היא אחרת.

פרקליט פיקוד הדרום והגי"ש

לאחר סיום תפקידו כראש מדור הדרכה וכסצ"ר, עלה ד"ר הדר לדרגת סא"ל והתמנה לתפקיד פרקליט פיקוד דרום והגי"ש (פיקוד גייסות השריון, אשר התבטל לאחר הקמת המפח"ש – מז"י דהיום). כמו היום, שכנה אז פרקליטות פיקוד הדרום במחנה קסטינה. הוא נזכר כיצד היטלטל בכביש לדרום, מידי יום, ברכב רוננו "דה-שבו" שקיבל מהצבא. הרכב היה קופץ כל הדרך והדר נתקף בכאבי גב איומים, או אז פנה למאיר שמגר, הפרקליט הצבאי הראשי שהחליף את ד"ר זוהר, וביקש שיבונן מחדש. ואכן לאחר סיום תפקידו קיבל שיבוץ חדש ללימודי משפט בין לאומי בלונדון. בזמן כהונתו כפרקליט דרום והגי"ש, שימשו האלוף צבי זמיר כאלוף פיקוד הדרום והאלוף ישראל טל ז"ל כאלוף גייסות השריון. היחסים עם האלופים היו טובים מאוד וצבי הדר זוכר שניהל שיחות רבות על אלוף הפיקוד, צבי זמיר, שהתעניין מאוד בתיקים, בעיקר בתיקי תאונות דרכים. עם זאת, הוא עצמו הרגיש עצמאי לגמרי ומשחורר מלחצים. היחסים עם מצ"ח היו טובים והוא זוכר כי עבד בשעתו רבות מול בינימין ארבל, לימים הקמצי"ר ומי שהועמד לדין, בעקבות פרשיות שחיתות, ע"י הפרקליט הצבאי הראשי, דב שפי. באותו זמן היו תחת פיקודו בפרקליטות דרום תובע אחד או שניים. כאשר אנו מספרים לו שפרקליטות דרום ומז"י מונה כ-8 תובעים, לבד מתובעי התעבורה והעריקים, הוא מופתע לגמרי. הוא זוכר כי נעזר באנשי מילואים מוצלחים מאוד, בהם משה ניסים, שר המשפטים לעתיד, פרופ' דניאל פרידמן ועוד.

באותה תקופה יצא עם בני משפחתו ללימודי משפט בין-לאומי בלונדון. את הדוקטורט כתב בנושאי הגנת רכוש פרטי בזמן מלחמה. התעניינותו בתחום המשפט הבין לאומי החלה כבר כשמילא את תפקיד ראש מדור הדרכה, במסגרתו הוכנו חוברות ההכנה לכיבוש השטחים. המלחמה עצמה הייתה צפויה והוא זוכר את עצמו מרצה על דיני לוחמה ותפיסת שטח במכללה לפיקוד ומטה, אשר שכנה אז בירושלים, כאשר מבעוד לחלון נשקפת חומת העיר החצויה והוא מדמיין בראשו כיצד יתנהל השטח לאחר כיבושו. תוך כדי לימודיו פרצה מלחמת ששת הימים וכמו ישראלים רבים הוא מיהר וחש לחזור לארץ, אולם עד שהגיע, כבר הסתיימה המלחמה.

פרקליט צבאי ראשי

את מינויו לתפקיד המשפטי הרם בצבא, קיבל ד"ר הדר בהפתעה. לא הייתה התמודדות של ממש על תפקיד הפרקליט הצבאי הראשי לאחר סיום הכהונה של מאיר שמגר. הוא מספר לנו שמאיר שמגר כתב לו שהוא יתמנה לתפקיד זה, במכתב ששלח לו ללונדון. אנחנו מקשים ושואלים האם באמת לא שיער לעצמו כי יתמנה לתפקיד הפרקליט הצבאי הראשי, והוא בשלו חוזר ומציין כי המינוי בא לו בהפתעה וכי הוא ושמגר לא דיברו על זה אפילו.

עם מינויו לתפקיד הפרקליט הצבאי הראשי, ביוני 1968, קודם צבי הדר לדרגת אל"ם. דרגת התא"ל נכנסה לסולם הדרגות בצה"ל רק לאחר מלחמת ששת הימים והפרקליטים הצבאיים הראשיים, עד צבי הדר, נשאו דרגות אל"ם. לאחריו יענוד ממשיכו, צבי ענבר ז"ל, דרגת תא"ל. את תפקיד הפרקליט הצבאי הראשי מילא אל"ם הדר משך כ-5 שנים, לאורך כל תקופת מלחמת ההתשה, בתקופה רווית פעילות בצבא שהתעצם וגדל מאוד, עד ליוני 1973, חודשים ספורים לפני פרוץ מלחמת יום הכיפורים.

את תקופת כהונתו כפרקליט צבאי הראשי זוכר אל"ם הדר כאינטנסיבית ביותר ומרתקת. מסיפוריו ומעיון בדוחות השנתיים של אותה תקופה אנו למדים על היקפי הפעילות, בצבא שנלחם במספר גזרות במלחמת ההתשה, תוך כדי ביסוס הממשל הצבאי והמלחמה בטרור, בתקופה של שינוי העיתים ושל גידול משמעותי בסדר כוחות הצבא ובמשימות המשפטיות שהונחו לפתחה של הפרקליטות הצבאית. היחידה בתקופתו מנתה כ-80 קצינים בסדיר והתפרסה בכל מרחבי השליטה החדשים של צה"ל, ובכלל זה הוקמו גופי הייעוץ המשפטי, התביעה והשיפוט בשטחים. מלחמת ששת הימים ופעילות הביטחון השוטף במלחמת ההתשה הותירו את חותמם על פעילות היחידה. בין תחומי עיסוקה של היחידה אנו קוראים על חוות דעת לעניין הכרה בשירות אנשי חיל הים על אח"י אילת (משחתת חיל הים שטובעה מול חופי אל-עריש זמן קצר לאחר מלחמת ששת הימים) ואח"י דקר (צוללת חיל הים שנעלמה במעמקים ומשך עשרות שנים נחשבה כאבודה עד למציאתה בלב ים) כ"שירות מיוחד" לעניין חוקי הנפגעים. לצד זאת דיווח על תיק שופט חוקר אשר בחן את התנהלות צה"ל בפרשת "ליברטי" (אוניית הצי האמריקאי אשר שיטה מול חופי הארץ והותקפה בטעות ע"י מטוסי חיל האוויר בבוקר יומה הראשון של מלחמת ששת הימים) ואשר קבע כי אין להעמיד איש לדין, חרף הנפגעים הרבים שנגרמו לאנשי צוות האמריקאים שעל הסיפון.

ד"ר הדר זוכר תיקים רבים של תאונות אימונים, נפילה לבורות וטנקים שהתהפכו. אנו קוראים על תיק אודות חייל שטבע, שעה שנדרש לצלוח את הירדן כדי לקשור חבל שיאפשר מעבר כוח צה"ל לגדה השנייה; על פיצוץ של מחסן תחמושת שלל שגרם למותם של 3 חיילים; וגם תיק בעניינם של חיילים שנשטפו מגל על צוללת וטבעו. עם זאת, באותה תקופה הוא אינו זוכר קשר שוטף וישיר עם המשפחות השכולות כמקובל היום. עוד הוא מציין את העיסוק הרב בתיקי גרם מוות ובתיקי ירי דו-צדדי של כוחותינו. אכן, בדוחות השנתיים מופיעים מספר רב מאוד של תיקים כאלו, המשקפים את אוירת המתח והחדשנות ששרה ערב המלחמה ולאחריה. התיקים העוסקים, בין השאר בחייל שירה לעבר שבוי שחצה פס לבן במחנה שבויים (החייל זוכה בדינו), ירי דו-צדדי בדיר אל-בלח ותיקים רבים של ירי לעבר דמויות חשודות בזמן הכוננות והמלחמה.

הקמת הממשל הצבאי בשטחים שנכבשו (ובכללם באותה תקופה יש למנות גם חצי האי סיני ורמת הגולן) וההתמודדות עם הפעילות החבלנית העוינת של אש"ף בשטחים, דרשה משאבים ועיסוק רב מהפרקליטות הצבאית. בתי המשפט הצבאיים שהוקמו, נדרשו, כמעט מן היום הראשון, לעסוק בהיקפים גדולים של תיקי חבלנים (כפי שקראו למחבלים אז) ובשאלות המשפטיות הכרוכות בהעמדה לדין של תושבי אזור כבוש בבתי משפט צבאיים. כך, אנו נתקלים בדו"ח השנתי באזכור של חוות דעת ענפה בשאלה, האם חייל סורי שפעל בניגוד לדיני המלחמה מאבד את מעמדו כשבוי מלחמה. בפני בתי המשפט נשמעו אלפי תיקים מידי שנה בעבירות שונות, מהסתה ועד רצח. הייעוץ המשפטי בשטחים עסק בסוגיות שונות, הקשורות למעמד השטחים והממשל הצבאי, ובכלל זה ניסוח חוזים, מעמדה של תחמושת שנגנבה במרכז סיני (האם רכוש צה"ל או הפקר?), חיפוש נפט בסיני, הקמת היאחזויות בשטחים והתנחלות יהודים בחברון (נקבע כי פעולה זו מותרת ולא סותרת את אמנת ג'נבה), קביעה כי חוק השיפוט הצבאי חל על עובדים ישראלים של מנהל האזרחי וכי הממשל הצבאי צריך לשלם פנסיה לאנשי המנגנון הירדני שפרשו וגם קביעה לפיה עובדי הממשל שפועלים מכוח התחיקה המקומית או הצבאית (ולא הישראלית) אינם מחויבים בחובת הנמקה (היו זמנים...).

צבי הדר אינו זוכר עיסוק מרובה בעתירות לבג"צ כפי שהדבר היום, ואכן מעיון בדוחות ניתן לראות כי מספר העתירות שטופלו באותה תקופה, הינו מועט ביותר עד אשר מונים אותן אחת לאחת בדו"ח השנתי. רוב העתירות עוסקות בבקשות שונות לקיצור שירות או לקביעת תנאי שירות. עוד אנו קוראים על עתירה שהוגשה, ראשונה מיני רבות, בעניין גיוס בני הישיבות לצבא. בדו"ח מצוין, כממש בדרך אגב, כי העתירה נדחתה לאחר שנקבע שאין לעותר, שלא הצביע כיצד הוא נפגע מההחלטה, זכות עמידה בבג"ץ. לצד כל אלו, גם, עיסוק בסוגיות שוטפות, שונות ומשונות, כגון חוות דעת משפטית לפיה חיילים רשאים להתכתב עם קרובי משפחותיהם במרוקו שאינה מדינת אויב לעניין זה. חוות דעת אחרת לפיה שוחר שתמונתו פורסמה על כרזת חוצות של הפנימייה הצבאית, שלא בהסכמתו, אינו רשאי לדרוש להסיר את תמונתו, שכן החוק (דאז) לא הגן על צנעת הפרט כל זמן שאין פגיעה בשמו הטוב. הוא מספר לנו, בגאווה מיוחדת, על חוות דעת שכתב לראש אכ"א בשאלת גיוסו של "בן יחיד", האם המדובר במי שהוא בן יחיד לכל אחד מהוריו לחוד, או בן יחיד לשניהם? בחוות הדעת נשען ד"ר הדר על המקורות ועל הפרשנות של רש"י לפסוק בספר בראשית "קח נא את בנך יחידך אשר אהבת את יצחק" לפיה – "זה יחיד לאימו וזה יחיד לאימו". מכאן גזר הפרקליט הצבאי הראשי, ד"ר הדר, את חוות דעתו לפיה גם מי שהוא בן יחיד לאחד מהוריו בלבד, עונה על הגדרת "בן יחיד".

תקופת השירות של אל"ם הדר כפרקליט צבאי ראשי התאפיינה גם בשינויים מבניים שונים ביחידה, בהעברת מוסדות שיפוטניים שונים שחנו תחת כנפי היחידה ליחידת בתי הדין הצבאיים ובתיקוני חקיקה משמעותיים. כך הוא מספר לנו שהוא נוצר בליבו גאווה מיוחדת על העברת בתי הדין לתעבורה, שעד לתקופתו היו כפופים לפרקליטות הצבאית, ליחידת בתי הדין הצבאיים. גם בית הדין הצבאי בלוד – שעסק בשיפוט בתיקי פעילות חבלנית עוינת בשיראל- עבר לכפיפות יחידת בתי הדין הצבאיים. בתקופתו של הדר גם חוקק חוק העיטורים הצבאיים וגם חוק נציב קבילות החיילים. הוא מספר לנו כי הוא עצמו התנגד בתוקף לחוק האחרון ולהקמת המוסד, משום שחשב שאם יש תלונות על התנהלות מפקדי הצבא, הן צריכות להתברר בפרקליטות הצבאית בתהליך חקירה. שר הביטחון, משה דיין לא הסכים והקים בכל זאת את הגוף, אליו עברו קצינים טובים רבים מהפרקליטות הצבאית.

יוזמה אחרת שלו שלא צלחה, הייתה להעביר את מצ"ח תחת פיקוד הפרקליטות. אל"ם הדר סבר כי יש מקום לכך, לאור הקרבה ההדוקה בין היחידות והעובדה כי הפרקליטות משמשת כמנחה המקצועית של מצ"ח. הדברים, כידוע, התגלגלו אחרת.

ולצד כל אלו, צבי הדר מספר לנו פכים קטנים מהתקופה ועוללותיה. כך הוא מגלה את אוזנינו כי מינה לתפקיד בכיר בתביעה הצבאית קצין מוכשר ומבטיח ביותר, "פיגורה של ממש", אשר הסתבך בעבירה לא-פשוטה. העניין היה רגיש ביותר והוא זוכר שנעל מידי ערב את התיק בכספת מיוחדת שהחזיק בלשכתו. בסופו של דבר, בסיכום עם שמגר – היועץ המשפטי לממשלה דאז – הוחלט כי הקצין ישתחרר מהצבא ויפרוש לאלתר. תוך כדי שהוא ממתיק סוד, הוא מספר לנו כי היום אין ספק שהעניין היה מסתיים אחרת.

המעורבות בפעילות המבצעית של הצבא לא הייתה מקובלת כפי שקורה בשנים האחרונות. הוא מספר לנו ששר הביטחון, דיין, לא אהב משפטנים ולא רצה את עצתם. הוא עצמו, כפרקליט הצבאי הראשי, לא השתתף בישיבות מטכ"ל או ביועץ לפעולות, והתוודע לדברים לרוב בדיעבד, כשחקרו. עם זאת, הוא מספר לנו כי היה בקשר מצוין עם הרמטכ"ל, חיים בר-לב ז"ל, וכי באחת הפעמים טסו יחדיו במטוסו של הרמטכ"ל לישיבת הממשלה בירושלים. סגנון הניהול של צבי הדר כלל מעורבות רבה ומעמיקה בתיקים. הוא מציין את עוזריו המסורים, דב שפי (הפרקליט הצבאי הראשי לימים) ודוד טלמור ז"ל, שסייעו לו רבות בעבודתו.

עורך דין פרטי

את המדים פשט אל"ם הדר בחודש יוני 1973, חודשים ספורים לפני פרוץ מלחמת יום הכיפורים, לאחר קדנציה שנמשכה כ-5 שנים. הוא פתח בפרקטיקה פרטית שכללה גם הופעה בבתי הדין הצבאיים. לאחר מספר שנים, איחד כוחות עם סגן הפרקליט הצבאי הראשי אל"ם (מיל') זכריה כספי (היום סגן נשיא בית המשפט המחוזי מרכז ועל אל"ם (מיל') אהרון לוי (ראש המחלקה המשפטית בנציבות קבילות החיילים לשעבר), וביחד פתחו משרד עורכי דין ששותפיו המרכזיים היו בכירי הפרקליטות הצבאית בדימוס ושעסק רבות בתחומי המשפט הצבאי. אחד התיקים, שהוא מספר לנו עליו ברגשות מעורבים, הוא תיקו של עיזאת נאפסו, קצין צה"ל הצירקסי אשר נחקר בשב"כ בחשד לבגידה וריגול, הורשע בבתי הדין הצבאיים, ולאחר שנים התברר כי חקירתו בשב"כ כללה הפעלת אמצעים פסולים וכי הוא חף מעבירת הבגידה. הוא מספר כי היה לו קשה מאוד לצאת נגד המערכת בה גדל, נגד הפרקליט הצבאי הראשי דאז (תא"ל (מיל') דב שפי) ונגד קצינים, שגדלו תחת פיקודו ולימים אחזו בהגה הפרקליטות הצבאית. אולם הוא מדגיש כי חובתו המקצועית גברה על הכל וכאשר בדק את התיק והתחוויר לו כי הראיות בתיק פגומות, ולאחר שעמד על בדיקת פוליגרף של נאפסו, החליט לקחת על עצמו את הייצוג. "בפרקליטות הצבאית חשבו שיצאתי מדעתי" הוא מספר. לאחר כמה שנים ובסופו של הליך ארוך, בו התייצב בבתי הדין מול התובע הצבאי הראשי דאז, תא"ל אורי שוהם, ולאחר בדיקה פנימית שנערכה בשב"כ, שחשפה כי עדויות חוקרי השב"כ היו שקריות, זוכה נאפסו מרוב העבירות.

כעורך דין פרטי טיפל בתיק שקיבל לידו מאחד מאנשי המילואים ששירתו עמו בפרקליטות דרום, שהיה מאנשי הרב מאיר כהנא. הוא ייצג את הרב כהנא עצמו באחד מתיקי ההסתה שהוגשו נגדו. בבדיקה מדוקדקת גילה שכתב האישום לא חתום ע"י היועץ המשפטי דאז, יוסף חריש, כנדרש בעבירות הסתה. הטענה לא התקבלה ע"י השופטת בית המשפט המחוזי, הוא הגיש עתירה לבג"ץ אבל בינתיים הרב כהנא נרצח בניו-יורק וכך הסתיים התיק.

אפילוג

לפני מספר שנים, פרש צבי הדר מעבודתו המשפטית ומאז הוא מתמסר לעיסוקים שונים, אותם דחה משך שנים, ואשר מסבים לו אושר רב. הוא מחזיק בספרייתו סרטים צרפתיים, ספרי אומנות, תקליטי מוסיקה (ד"ר הדר, כך אנו מגלים, הוא פרנקו-פיל מושבע) וספרי מדע רבים (הוא חובב מושבע של ספרי קוסמולוגיה, זכר להתעניינותו מנוער בתחומי מדעי הטבע). בתום הראיון המרתק, הוא מחלק לנו עותק מקובץ ספרי שירים שפרסם לפני מספר שנים עם הגיעו לגבורות, "שירי שנות השמונים" (בעקבות הגיל, לא העשור). אנו פותחים את הקובץ, וקוראים בו שירים, חלקם משעשעים וחלקם רציניים, ובהם הגיגים של אדם שמאחוריו מסלול ארוך, המתמודד עם מבוכות עידן האינטרנט. את הראיון הוא חותם בעיון באלבומים משנות שירותו הצבאי. מתוך הדפים ניבטים אירועים שונים בתולדות היחידה בשנות החמישים והשישים, טיולי יחידה לשטחים שנכבשו זה מכבר, ביקור של קצינים מהצבא האתיופי ומשלחת לוועידת הצלב האדום בגינבה, אליה יצא עם מאיר שמגר. בתמונות בשחור ולבן, אנו רואים דמויות של קצינים צעירים, לבושים במעיל הצבאי האפור ונושאי תג היחידה הישן (התג המוכר לנו, בעל המאזניים והחרב, החל בתקופתו של הפרקליט הצבאי הראשי דב שפי), אשר לימים יהפכו לאושיות במשפט הישראלי, בהם מאיר שמגר, יעקב קדמי, צבי ענבר ז"ל ואחרים.

בתחילת הראיון הוא נוזף בנו בחביבות על תקלה מביכה שאירעה באחד מפרסומי הפרקליטות, בהם עקב שגגה, נכתב ביחס אליו כי הלך לעולמו. אולם בראיון אנו מתוודעים לאדם חי ונמרץ, שכוחו עוד במוותניו (הוא חד לנו חידות: "מהי הגדרת העבירה הקצרה ביותר בחוק השיפוט הצבאי?" והתשובה לא מאחרת לבוא, עבירת הביזה), מלא-פעלים, רווי זיכרונות משנות הפאר של היחידה, שמאחוריו קריירה ארוכה, משפטית ואחרת. בן לדור תש"ח שלחם על הקמתה של המדינה ועל עיצוב מוסדותיה המשפטיים, אשר בימים אלו מתענג על שכיות האומנות, התרבות והמדע.. כה לחי!